

Examining the relationship between the government and universities in terms of academic and financial independence

Research Paper

Received:
31 May 2024
Revised:
24 June 2024
Accepted:
11 August 2024
Published:
20 November 2024
P.P: 81-105

ISSN: 2783-1914
E-ISSN: 2783-1450

Abstract

This study aims to examine the relationship between the government and universities in terms of academic and financial independence. The main focus of the study is on the impact of government policies and actions on the independence of universities and possible solutions to strengthen this independence. This study was conducted using thematic analysis. Research data were collected through semi-structured interviews with professors, administrators, and academic experts. In this study, interviews were conducted with 10 faculty members and experts from different universities in Tehran. The sampling method of this study was purposive sampling. Data analysis was conducted using open, axial, and selective coding, and the main themes were extracted. The research findings show that the financial dependence of universities on the government and government intervention in scientific and managerial affairs are two key factors in reducing the independence of universities. On the other hand, independent sources of income (such as attracting international students, providing consulting services, and creating knowledge-based companies) and cooperation between the government and universities in the form of joint research projects can help strengthen the autonomy of universities. Also, the academic autonomy of universities is influenced by factors such as freedom to choose curricula, select professors, and conduct research. The results of the study show that the relationship between the government and universities can be both controlling and cooperative.

Keywords: government, universities, financial independence, academic independence.

1. Lecturer and researcher at the Islamic Education Center, Imam Hussein (peace be upon him) Comprehensive University.

Cite this Paper: Akbari Tabar, S (2025). Examining the relationship between the government and universities in terms of academic and financial independence. *State Studies of Contemporary Iran*, 2(10), 81–105.

Publisher: Imam Hussein University

© Authors

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی

سعید اکبری تبار^۱

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی انجام شده است. تمرکز اصلی پژوهش بر تأثیر سیاست‌ها و اقدامات دولت بر استقلال دانشگاه‌ها و راهکارهای ممکن برای تقویت این استقلال است. این مطالعه با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با اساتید، مدیران و کارشناسان دانشگاهی جمع‌آوری شده‌اند. در این پژوهش با ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی و خبرگان دانشگاه‌های مختلف تهران مصاحبه به عمل آمد. روش نمونه‌گیری این پژوهش، روش نمونه‌گیری هدفمند بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شده و تم‌های اصلی استخراج شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که وابستگی مالی دانشگاه‌ها به دولت و مداخله دولت در امور علمی و مدیریتی، دو عامل کلیدی در کاهش استقلال دانشگاه‌ها هستند. از سوی دیگر، منابع درآمد مستقل (مانند جذب دانشجویان بین‌المللی، ارائه خدمات مشاوره و ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان) و همکاری‌جویانه دولت و دانشگاه‌ها در قالب پروژه‌های تحقیقاتی مشترک، می‌توانند به تقویت استقلال دانشگاه‌ها کمک کنند. همچنین، استقلال علمی دانشگاه‌ها تحت تأثیر عواملی مانند آزادی در انتخاب برنامه‌های درسی، گزینش اساتید و انجام تحقیقات قرار دارد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها می‌تواند هم به صورت کنترل‌گرانه و هم به صورت همکاری‌جویانه باشد.

کلیدواژه‌ها: دولت، دانشگاه‌ها، استقلال مالی، استقلال علمی.

۱. نویسنده مسئول: مدرس و پژوهشگر مرکز تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، تهران، ایران.

استناد: اکبری تبار، سعید (۱۴۰۴). بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی، *دولت پژوهی ایران*

معاصر، ۲ (۱۰)، ۸۱-۱۰۵.

DOR: <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27831914.1403.10.4.1.4>

نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

دانشگاه‌ها نه تنها مسئولیت تربیت نیروی انسانی متخصص را بر عهده دارند، بلکه از طریق پژوهش‌های نوآورانه و مشارکت در حل چالش‌های جهانی، به پیشرفت جامعه کمک می‌کنند (شین و تیچلر، ۲۰۲۰). با این حال، دستیابی به این اهداف مستلزم وجود استقلال علمی و مالی در دانشگاه‌ها است. استقلال علمی به معنای آزادی دانشگاه‌ها در تعیین برنامه‌های درسی، انتخاب موضوعات پژوهشی و جذب اساتید است، در حالی که استقلال مالی به توانایی آن‌ها در مدیریت منابع مالی و کاهش وابستگی به بودجه دولتی اشاره دارد. (استرمن و همکاران، ۲۰۲۱).

آموزش عالی به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار در هر کشوری، نقش حیاتی در پیشرفت علمی، اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کند. دانشگاه‌ها به عنوان نهادهای تولیدکننده دانش و فناوری، نه تنها مسئولیت آموزش نیروی انسانی متخصص را بر عهده دارند، بلکه از طریق پژوهش‌های نوآورانه و مشارکت در حل چالش‌های جامعه، به پیشرفت کشورها کمک می‌کنند (مارجینسون، ۲۰۱۶). در این میان، استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها به عنوان دو عامل کلیدی در دستیابی به اهداف آموزش عالی شناخته می‌شوند. استقلال علمی به معنای آزادی دانشگاه‌ها در تعیین برنامه‌های درسی، انتخاب موضوعات پژوهشی و جذب اساتید است، در حالی که استقلال مالی به توانایی آن‌ها در مدیریت منابع مالی و کاهش وابستگی به بودجه دولتی اشاره دارد (برگان و همکاران، ۲۰۱۹).

با این حال، رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها همواره با چالش‌هایی همراه بوده است. دولت‌ها به عنوان تأمین‌کنندگان اصلی منابع مالی، انتظار دارند دانشگاه‌ها در راستای اهداف کلان کشور گام بردارند، در حالی که دانشگاه‌ها برای حفظ کیفیت آموزش و پژوهش، نیازمند استقلال علمی و مالی هستند (اندرز و همکاران، ۲۰۱۳). این تعارض منافع می‌تواند به کاهش کارایی دانشگاه‌ها و محدودیت‌های آکادمیک منجر شود. برای مثال، در برخی کشورها، وابستگی مالی دانشگاه‌ها به بودجه دولتی و مداخلات سیاسی، چالش‌های عمده‌ای را در زمینه استقلال علمی و مالی ایجاد کرده است. (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).

در ایران نیز، دانشگاه‌ها به طور عمده وابسته به بودجه دولتی هستند و این وابستگی می‌تواند محدودیت‌هایی را در زمینه استقلال علمی و مالی ایجاد کند. از سوی دیگر، سیاست‌های کلان آموزشی و پژوهشی که توسط دولت تعیین می‌شوند، ممکن است با اهداف و نیازهای دانشگاه‌ها همسو نباشند (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰). این مسائل لزوم بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها را بیش از پیش آشکار می‌سازد. هدف این مقاله، تحلیل این رابطه با تمرکز بر دو جنبه استقلال علمی و مالی و ارائه راهکارهایی برای بهبود آن است.

رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها به عنوان یکی از کلیدی‌ترین موضوعات در حوزه آموزش عالی، همواره مورد توجه پژوهشگران و سیاست‌گذاران بوده است. دانشگاه‌ها به عنوان نهادهای تولید دانش و فناوری، نیازمند استقلال علمی و مالی هستند تا بتوانند به بهترین شکل به مأموریت‌های خود، از جمله آموزش، پژوهش و خدمت به جامعه، عمل کنند (اندرز و همکاران، ۲۰۱۳). استقلال علمی به معنای آزادی دانشگاه‌ها در تعیین برنامه‌های درسی، انتخاب موضوعات پژوهشی و جذب اساتید است، در حالی که استقلال مالی به توانایی آن‌ها در مدیریت منابع مالی و کاهش وابستگی به بودجه دولتی اشاره دارد (برگان و همکاران، ۲۰۱۹). با این حال، در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، این استقلال با چالش‌های عمده‌ای مواجه است.

در ایران، دانشگاه‌ها به طور عمده وابسته به بودجه دولتی هستند. این وابستگی مالی می‌تواند منجر به محدودیت‌هایی در زمینه استقلال علمی شود، چرا که دولت ممکن است با اعمال سیاست‌های خود، جهت‌گیری‌های پژوهشی و آموزشی دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار دهد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰). برای مثال، برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که محدودیت‌های مالی و اداری، توانایی دانشگاه‌ها را در جذب اساتید برجسته و انجام پژوهش‌های نوآورانه کاهش داده است (محمدی و رضوی، ۱۳۹۹). علاوه بر این، سیاست‌های کلان آموزشی که توسط دولت تعیین می‌شوند، ممکن است با نیازهای واقعی دانشگاه‌ها و جامعه علمی همخوانی نداشته باشند (فتح‌آبادی و همکاران، ۱۴۰۱).

از سوی دیگر، مداخلات سیاسی در امور دانشگاه‌ها نیز یکی دیگر از چالش‌های پیش‌روی استقلال علمی و مالی است. این مداخلات می‌توانند به محدودیت‌های آکادمیک، کاهش کیفیت آموزش و پژوهش، و حتی تضعیف جایگاه بین‌المللی دانشگاه‌ها منجر شوند. (آلتباخ و دویت،

۲۰۱۸). برای نمونه، در برخی موارد، فشارهای سیاسی باعث شده است که دانشگاه‌ها نتوانند به‌طور مستقل در مورد برنامه‌های درسی و پژوهش‌های خود تصمیم‌گیری کنند (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰). این مسائل نه تنها کیفیت آموزش عالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه می‌تواند به کاهش رقابت‌پذیری بین‌المللی دانشگاه‌های کشور نیز منجر شود.

با توجه به این چالش‌ها، این سؤال مطرح می‌شود که چگونه می‌توان رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها را به گونه‌ای تنظیم کرد که استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها حفظ شود، بدون این که از نقش نظارتی و حمایتی دولت کاسته شود؟ این مقاله با هدف پاسخ به این سؤال، به بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی می‌پردازد و راهکارهایی برای بهبود این رابطه ارائه می‌دهد.

مبانی نظری پژوهش

۱. تاریخچه استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها

استقلال دانشگاهی به معنای توانایی دانشگاه‌ها در تصمیم‌گیری مستقل در امور علمی، آموزشی، پژوهشی و اداری است. این استقلال شامل آزادی در انتخاب موضوعات تحقیقاتی، طراحی برنامه‌های درسی، گزینش اساتید و دانشجویان، و تعیین اولویت‌های پژوهشی می‌شود. استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها به عنوان یکی از اصول بنیادین آموزش عالی، ریشه در تاریخچه طولانی دانشگاه‌ها دارد. استقلال مالی به توانایی دانشگاه‌ها در مدیریت منابع مالی خود بدون وابستگی کامل به بودجه دولتی اشاره دارد. این استقلال می‌تواند از طریق درآمدهای حاصل از شهریه‌ها، تحقیقات قراردادی، مشارکت‌های صنعتی و کمک‌های مردمی تأمین شود. اولین دانشگاه‌ها در قرون وسطی، مانند دانشگاه بولونیا و دانشگاه پاریس، به عنوان نهادهای مستقل تأسیس شدند که از آزادی قابل توجهی در تعیین برنامه‌های درسی و پژوهش‌ها برخوردار بودند (رویچ، ۲۰۰۴). با گذشت زمان، به ویژه در قرن بیستم، نقش دولت‌ها در تأمین مالی و تنظیم سیاست‌های آموزش عالی افزایش یافت، که این امر به تدریج استقلال دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار داد. در ایران، دانشگاه‌ها از ابتدای تأسیس، به‌ویژه پس از ایجاد دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳، تحت نظارت دولت قرار داشتند. با این حال، در دهه‌های اخیر، تلاش‌هایی برای افزایش استقلال علمی و مالی

دانشگاه‌ها صورت گرفته است، هرچند این تلاش‌ها با چالش‌های عمده‌ای همراه بوده است (زارعی و همکاران، ۱۴۰۲).

۲. تعاریف

استقلال علمی: به معنای آزادی دانشگاه‌ها در تعیین برنامه‌های درسی، انتخاب موضوعات پژوهشی، جذب اساتید و تعیین جهت‌گیری‌های آکادمیک است. این استقلال به دانشگاه‌ها امکان می‌دهد بدون دخالت بیرونی، به تولید دانش و فناوری بپردازند (استرمن و همکاران، ۲۰۲۱).

استقلال مالی: به توانایی دانشگاه‌ها در مدیریت منابع مالی و کاهش وابستگی به بودجه دولتی اشاره دارد. این استقلال شامل توانایی جذب منابع مالی غیردولتی، مدیریت هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها است (برگان و همکاران، ۲۰۱۹).

۳. عوامل تأثیرگذار بر استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها

الف) عوامل سیاسی

مداخلات دولت: فشارهای سیاسی و مداخلات دولت می‌تواند استقلال علمی دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، تعیین سیاست‌های کلان آموزشی بدون در نظر گرفتن نیازهای دانشگاه‌ها، می‌تواند به محدودیت‌های آکادمیک منجر شود (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).

قوانین و مقررات: قوانین محدودکننده و مقررات دست‌وپاگیر می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها در مدیریت منابع مالی و علمی را کاهش دهد (اندرز و بوئر، ۲۰۲۰).

ب) عوامل اقتصادی

وابستگی به بودجه دولتی: وابستگی شدید دانشگاه‌ها به بودجه دولتی می‌تواند استقلال مالی آن‌ها را محدود کند و توانایی آن‌ها را در جذب منابع مالی غیردولتی کاهش دهد (استرمن و همکاران، ۲۰۲۱).

کمبود منابع مالی: کمبود منابع مالی می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها در جذب اساتید برجسته و انجام پژوهش‌های نوآورانه را تحت تأثیر قرار دهد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۲).

ج) عوامل فرهنگی اجتماعی

فشارهای اجتماعی: انتظارات جامعه و فشارهای اجتماعی می‌تواند جهت‌گیری‌های علمی و پژوهشی دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار دهد (شین و تیچلر، ۲۰۲۰).

فرهنگ سازمانی: فرهنگ سازمانی دانشگاه‌ها و میزان تمایل آن‌ها به نوآوری و تغییر نیز می‌تواند بر استقلال علمی و مالی تأثیر بگذارد (محمدی و رضوی، ۱۴۰۱).

۴. مطالب اصلی

الف) اهمیت استقلال علمی و مالی

استقلال علمی و مالی به دانشگاه‌ها این امکان را می‌دهد که به‌طور مستقل در مورد برنامه‌های درسی و پژوهش‌های خود تصمیم‌گیری کنند و در نتیجه، به نیازهای واقعی جامعه پاسخ دهند. این استقلال همچنین به دانشگاه‌ها اجازه می‌دهد که در رقابت‌های بین‌المللی شرکت کنند و جایگاه خود را در سطح جهانی ارتقا دهند. (برگان و همکاران، ۲۰۲۰).

ب) چالش‌های پیش‌رو

چالش‌های پیش‌روی استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها

الف) چالش‌های مالی

وابستگی به بودجه دولتی: در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، دانشگاه‌ها به‌طور عمده وابسته به بودجه دولتی هستند. این وابستگی می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها را در مدیریت منابع مالی و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت محدود کند (استرمن و همکاران، ۲۰۲۱).

کمبود منابع مالی: کمبود منابع مالی می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها را در جذب اساتید برجسته، خرید تجهیزات پیشرفته و انجام پژوهش‌های نوآورانه کاهش دهد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۲).

عدم تنوع درآمدها: بسیاری از دانشگاه‌ها به درآمدهای دولتی و شهریه‌های دانشجویی وابسته هستند و از منابع درآمدی متنوع مانند همکاری با صنعت، ارائه خدمات مشاوره‌ای و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی بی‌بهره‌اند (محمدی و رضوی، ۱۴۰۱).

ب) چالش‌های سیاسی

مداخلات دولت: فشارهای سیاسی و مداخلات دولت می‌تواند استقلال علمی دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، تعیین سیاست‌های کلان آموزشی بدون در نظر گرفتن نیازهای دانشگاه‌ها، می‌تواند به محدودیت‌های آکادمیک منجر شود (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).

قوانین محدودکننده: قوانین دست‌وپاگیر و مقررات اداری پیچیده می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها در مدیریت منابع مالی و علمی را کاهش دهد. (اندرز و بوئر، ۲۰۲۰).

ب) چالش‌های ساختاری و مدیریتی

تمرکزگرایی: ساختارهای متمرکز در مدیریت دانشگاه‌ها می‌تواند توانایی آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های مستقل محدود کند (شین و تیچلر، ۲۰۲۰).
فقدان شفافیت: عدم شفافیت در تخصیص بودجه و مدیریت منابع مالی می‌تواند به کاهش کارایی و افزایش فساد اداری منجر شود (زارعی و همکاران، ۱۴۰۲).

د) چالش‌های بین‌المللی

رقابت جهانی: در عصر جهانی‌سازی، دانشگاه‌ها با رقابت فزاینده‌ای برای جذب دانشجویان بین‌المللی، اساتید برجسته و منابع مالی مواجه هستند. دانشگاه‌هایی که از استقلال مالی و علمی بیشتری برخوردار نیستند، ممکن است در این رقابت عقب بمانند (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).

ج) راهکارهای بهبود

راهکارهای پیش‌روی استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها

الف) راهکارهای مالی

افزایش مشارکت بخش خصوصی: دانشگاه‌ها می‌توانند با جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، ارائه خدمات مشاوره‌ای و همکاری با صنعت، درآمدهای غیردولتی خود را افزایش دهند (برگان و همکاران، ۲۰۲۰).

تنوع بخشیدن به منابع درآمدی: دانشگاه‌ها می‌توانند با ایجاد برنامه‌های آموزشی پولی، برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت و ارائه خدمات پژوهشی به صنعت، منابع درآمدی خود را متنوع کنند (اندرز و بوئر، ۲۰۲۰).

مدیریت کارآمد منابع: بهبود مدیریت منابع مالی و کاهش هزینه‌های غیرضروری می‌تواند به افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها کمک کند (استرمن و همکاران، ۲۰۲۱).

ب) راهکارهای سیاسی

تقویت نهادهای نظارتی مستقل: ایجاد نهادهای نظارتی مستقل می‌تواند به حفظ استقلال علمی دانشگاه‌ها کمک کند و از مداخلات سیاسی جلوگیری نماید (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).
اصلاح قوانین و مقررات: اصلاح قوانین محدودکننده و کاهش بوروکراسی اداری می‌تواند توانایی دانشگاه‌ها در مدیریت منابع مالی و علمی را افزایش دهد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۲).

ج) راهکارهای ساختاری و مدیریتی

عدم تمرکز در مدیریت: تفویض اختیارات بیشتر به دانشگاه‌ها و کاهش تمرکزگرایی می‌تواند به افزایش استقلال آن‌ها کمک کند (شین و تیچلر، ۲۰۲۰).
شفاف‌سازی فرآیندها: ایجاد شفافیت در تخصیص بودجه و مدیریت منابع مالی می‌تواند به کاهش فساد اداری و افزایش کارایی منجر شود (محمدي و رضوی، ۱۴۰۱).

د) راهکارهای بین‌المللی

بین‌المللی‌سازی: دانشگاه‌ها می‌توانند با جذب دانشجویان و اساتید بین‌المللی، افزایش همکاری‌های پژوهشی با دانشگاه‌های خارجی و شرکت در رقابت‌های جهانی، استقلال مالی و علمی خود را افزایش دهند (آلتباخ و دویت، ۲۰۱۸).
ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش: بهبود کیفیت آموزش و پژوهش می‌تواند به افزایش رقابت‌پذیری بین‌المللی دانشگاه‌ها و جذب منابع مالی بیشتر کمک کند (برگان و همکاران، ۲۰۲۰).

د) راهکارهای بهبود رابطه دولت و دانشگاه‌ها

بهبود رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها یکی از چالش‌های مهم در نظام‌های آموزش عالی است. این رابطه باید به گونه‌ای تنظیم شود که هم استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها حفظ شود و هم دولت بتواند از طریق سیاست‌گذاری‌های کلان، اهداف ملی را در حوزه آموزش و پژوهش پیش ببرد. در زیر جدولی ارائه شده است که راهکارهای بهبود رابطه دولت و دانشگاه را نشان می‌دهد. جدول شماره ۱. راهکارهای بهبود رابطه دولت و دانشگاه

راهکار	توضیحات	منبع
ایجاد شورای مشترک دولت و دانشگاه	تشکیل شورایی متشکل از نمایندگان دولت و دانشگاه برای هماهنگی و	OECD (2019), "The Future of Education and Skills 2030." (https://www.oecd.org/education/2030-project) توضیحات: این گزارش به بررسی چشم انداز آموزش و مهارت‌های مورد نیاز تا سال ۲۰۳۰ می‌پردازد و بر همکاری بین دولت و مؤسسات آموزشی تأکید دارد.

	برنامه‌ریزی مشترک در زمینه‌های پژوهشی و آموزشی.	
UNESCO (2021), "Higher Education and Research for Sustainable Development" . [https://en.unesco.org/themes/higher-education] توضیحات: این منبع بر نقش آموزش عالی و تحقیقات در دستیابی به اهداف توسعه پایدار تمرکز دارد.	حمایت مالی و معنوی دولت از پروژه‌های پژوهشی دانشگاهی که به حل مشکلات جامعه و صنعت کمک می‌کنند.	توسعه پروژه‌های مشترک پژوهشی
World Bank (2020), "Tertiary Education for the Knowledge Society". [https://www.worldbank.org/en/topic/tertiaryeducation] توضیحات: این گزارش به بررسی نقش آموزش عالی در توسعه جوامع دانش‌بنیان و همکاری‌های بین دولت و دانشگاه‌ها می‌پردازد.	ایجاد بسترهای قانونی و مالی برای همکاری سه‌جانبه بین دولت، صنعت و دانشگاه.	تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه با حمایت دولت
European Commission (2021), "European Innovation Scoreboard." (https://ec.europa.eu/growth/industry/policy_en) توضیحات: این گزارش به ارزیابی نوآوری در کشورهای اروپایی و نقش دانشگاه‌ها در انتقال فناوری می‌پردازد	طراحی سیاست‌هایی که پژوهش‌های دانشگاهی را به سمت حل مسائل ملی و محلی سوق دهد.	تدوین سیاست‌های حمایتی برای پژوهش‌های کاربردی

National Science Foundation (2020), "Science and Engineering Indicators" (https://www.nsf.gov/statistics/indicators/) توضیحات: این گزارش شاخص‌های علمی و مهندسی را بررسی می‌کند و بر همکاری‌های تحقیقاتی بین دولت و دانشگاه‌ها تأکید دارد.	سازماندهی دوره‌های آموزشی و کارگاه‌هایی که توسط دولت و دانشگاه به صورت مشترک برگزار می‌شوند.	برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک
UNESCO (2020), "Education for Sustainable Development" (https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development). توضیحات: این منبع بر نقش آموزش در دستیابی به اهداف توسعه پایدار و مشارکت دانشگاه‌ها در حل چالش‌های جهانی تمرکز دارد.	کاهش بوروکراسی و تسهیل فرآیندهای اداری و مالی برای همکاری‌های مشترک بین دولت و دانشگاه.	تسهیل فرآیندهای اداری و مالی
OECD (2020), "Education at a Glance" (https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development). توضیحات: این گزارش به بررسی شاخص‌های آموزشی در کشورهای مختلف و ارزیابی سیستم‌های آموزشی می‌پردازد	ایجاد صندوق‌های حمایتی و ارائه مشوق‌های مالی برای تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی دانشگاهی.	حمایت از تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی
World Economic Forum (2021), "The Future of Jobs Report". (https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2021). توضیحات: این گزارش به بررسی آینده مشاغل و نیازهای مهارتی در	تأسیس مراکزی برای انتقال فناوری‌های	ایجاد مراکز انتقال فناوری

توسعه یافته در دانشگاه‌ها به صنعت و جامعه با حمایت دولت.	بازار کار می‌پردازد.	
تدوین برنامه های بلندمدت همکاری	طراحی برنامه های استراتژیک بلندمدت برای همکاری پایدار بین دولت و دانشگاه.	Transparency International (2021), "Global Corruption Report: Education". (https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-report-education). توضیحات: این گزارش به بررسی فساد در سیستم های آموزشی و اهمیت شفافیت در تخصیص منابع می پردازد.
ارتقای نقش دانشگاه ها در سیاست گذاری های کلان کشور	مشارکت دادن دانشگاه ها در فرآیند سیاست گذاری های کلان کشور به عنوان مشاوران علمی و پژوهشی.	European Commission (2020), "Erasmus+ Programme". (https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/). توضیحات: این برنامه به تبادل دانشجو و همکاری های بین المللی بین دانشگاه ها و دولت ها می پردازد.

پیشینه پژوهش

استقلال علمی و مالی دانشگاه ها به عنوان یکی از اصول بنیادین آموزش عالی، نقش کلیدی در ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش ایفا می کند. در سال های اخیر، مطالعات متعدد داخلی و خارجی به بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه ها و تأثیر آن بر استقلال علمی و مالی پرداخته اند که در زیر به آن ها اشاره می شود.

پژوهش های داخلی

الف) مطالعات مرتبط با استقلال علمی:

زارعی و همکاران (۱۴۰۲): در پژوهشی با عنوان "بررسی چالش‌های استقلال دانشگاه‌ها در ایران"، نشان دادند که مداخلات سیاسی و وابستگی مالی به بودجه دولتی، مهم‌ترین موانع استقلال علمی دانشگاه‌ها هستند. این مطالعه بر لزوم اصلاح قوانین و مقررات برای افزایش استقلال علمی تأکید کرد.

محمدی و رضوی (۱۴۰۱): در مطالعه‌ای با عنوان "موانع استقلال مالی دانشگاه‌های دولتی در ایران"، به بررسی تأثیر محدودیت‌های مالی و اداری بر استقلال مالی دانشگاه‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که کمبود منابع مالی و وابستگی به بودجه دولتی، توانایی دانشگاه‌ها را در جذب اساتید برجسته و انجام پژوهش‌های نوآورانه کاهش داده است.

(ب) مطالعات مرتبط با استقلال مالی:

فتح‌آبادی و همکاران (۱۴۰۲): در پژوهشی با عنوان "تحلیل سیاست‌های کلان آموزشی و تأثیر آن بر استقلال دانشگاه‌ها"، نشان دادند که سیاست‌های دولت در زمینه آموزش عالی ممکن است با نیازهای واقعی دانشگاه‌ها همخوانی نداشته باشد. این مطالعه بر لزوم افزایش مشارکت بخش خصوصی در تأمین مالی دانشگاه‌ها تأکید کرد.

کریمی و نوروژی (۱۴۰۱): در مطالعه‌ای با عنوان "راهکارهای افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها"، به بررسی تأثیر همکاری با صنعت و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی بر استقلال مالی دانشگاه‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که تنوع بخشیدن به منابع درآمدی می‌تواند به افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها کمک کند.

پژوهش‌های خارجی

(الف) مطالعات مرتبط با استقلال علمی:

آلتباخ و دویت، در سال ۲۰۲۲ در مطالعه‌ای با عنوان "چالش‌های بین‌المللی سازی آموزش عالی"، به بررسی تأثیر فشارهای سیاسی و اقتصادی بر استقلال علمی دانشگاه‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که مداخلات دولت‌ها می‌تواند به محدودیت‌های آکادمیک و کاهش کیفیت پژوهش‌ها منجر شود.

استرمن و همکاران در سال ۲۰۲۲ در مطالعه‌ای با عنوان "استقلال دانشگاه‌ها در اروپا"، نشان دادند که دانشگاه‌هایی که از استقلال علمی بیشتری برخوردار هستند، عملکرد بهتری در زمینه آموزش و

پژوهش دارند. این مطالعه بر لزوم تقویت نهادهای نظارتی مستقل برای حفظ استقلال علمی تأکید کرد.

(ب) مطالعات مرتبط با استقلال مالی:

در سال ۲۰۲۰، برگان و همکاران در کتابی با عنوان "آموزش عالی برای دموکراسی"، به بررسی راهکارهای افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها از طریق مشارکت بخش خصوصی و جذب منابع مالی غیردولتی پرداختند. این مطالعه نشان داد که تنوع بخشیدن به منابع درآمدی می‌تواند به افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها کمک کند.

اندرز و بوئر در سال ۲۰۲۰ در مطالعه‌ای با عنوان "دانشگاه در قرن بیست و یکم"، به بررسی تأثیر سیاست‌های ملی و روندهای جهانی بر استقلال مالی دانشگاه‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که کاهش وابستگی به بودجه دولتی و افزایش درآمدهای غیردولتی می‌تواند به بهبود استقلال مالی منجر شود.

پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهند که استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها تحت تأثیر عوامل سیاسی، اقتصادی و ساختاری قرار دارد. مداخلات دولت‌ها، وابستگی به بودجه دولتی و محدودیت‌های مالی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی دانشگاه‌ها هستند. راهکارهایی مانند افزایش مشارکت بخش خصوصی، تقویت نهادهای نظارتی مستقل و تنوع بخشیدن به منابع درآمدی می‌تواند به بهبود استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها کمک کند.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر رویکرد، یک مطالعه‌ی توصیفی-تحلیلی است که به بررسی رابطه‌ی بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی می‌پردازد. این پژوهش در زمره تحقیقات بنیادی-کاربردی است، زیرا هم به توسعه‌ی دانش نظری در حوزه‌ی استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها کمک می‌کند (بعد بنیادی) و هم با ارائه‌ی راهکارهای عملی، می‌تواند برای سیاست‌گذاران و مدیران دانشگاه‌ها مفید باشد (بعد کاربردی).

جامعه مطالعاتی این پژوهش شامل، مسئولان دولتی مرتبط با آموزش عالی، اساتید، و مدیران و دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی شهر تهران عنوان ذی‌نفعان اصلی است. روش نمونه‌گیری این پژوهش، روش نمونه‌گیری هدفمند است تا اطمینان حاصل شود که دانشگاه‌های مختلف (دولتی،

غیردولتی، بزرگ، کوچک) به طور متناسب در نمونه حضور دارند. ایزار جمع آوری داده‌ها، انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با مسئولان دولتی و مدیران دانشگاه‌ها برای درک عمیق‌تر از چالش‌ها و فرصت‌ها و همچنین بررسی اسناد، قوانین و سیاست‌های دولتی مرتبط با آموزش عالی و دانشگاه‌ها بود. در این پژوهش با ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی و خبرگان دانشگاه‌های مختلف تهران مصاحبه به عمل آمد. معیارهای انتخاب افراد مصاحبه شونده عبارت بود از: سابقه تدریس و تحقیق بیش از ده سال، مدیران دانشگاهی با سابقه مدیریت بیش از پنج سال و مسئولان دولتی در حوزه آموزش عالی با سابقه کار مرتبط.

مصاحبه‌شوندگان این پژوهش شامل ۱۰ نفر از اساتید دانشگاه‌های معتبر شهر تهران بودند که از نظر سن، جنسیت، رشته تحصیلی و مرتبه علمی تنوع لازم را داشتند. این افراد در حوزه‌های مختلفی از جمله علوم انسانی، مهندسی و علوم پایه فعالیت می‌کنند و تجربه‌های ارزشمندی در زمینه استقلال علمی و مالی دانشگاه‌ها در اختیار داشتند. برای تحلیل مصاحبه‌ها و اسناد، از روش تحلیل مضمون استفاده شد تا مفاهیم و تم‌های اصلی استخراج شوند. برای این منظور مراحل زیر طی شد: ۱. آشنا شدن با داده‌ها؛ خواندن و بازخوانی متن مصاحبه‌ها و اسناد ۲. کدگذاری اولیه: شناسایی مفاهیم اولیه در داده‌ها ۳. جست‌وجوی مضامین: بررسی مجدد مضامین برای انسجام و ارتباط ۴. تعریف و نام‌گذاری مضامین و در آخر ارائه نتایج به صورت توصیفی و تحلیلی. برای اعتبارسنجی پژوهش در مرحله اول بازبینی توسط همکاران بود. یعنی بررسی نتایج توسط اساتید و متخصصان حوزه آموزش عالی صورت گرفت. در مرحله دوم بازخورد مشارکت کنندگان بود. یعنی ارائه نتایج اولیه به برخی مشارکت کنندگان برای تأیید. در جدول زیر مشخصات مصاحبه شوندگان ارائه شده است.

شماره مصاحبه	سن	جنسیت	تحصیلات	رشته تحصیلی	مرتبه علمی	دانشگاه محل خدمت
--------------	----	-------	---------	-------------	------------	------------------

۱	۴۵	مرد	دکتری	علوم سیاسی	دانشیار	دانشگاه تهران
۲	۳۸	زن	دکتری	مدیریت آموزشی	استادیار	دانشگاه شهید بهشتی
۳	۵۰	مرد	دکتری	اقتصاد	دانشیار	دانشگاه مالک اشتر
۴	۴۲	زن	دکتری	حقوق	دانشیار	دانشگاه صنعتی شریف
۵	۵۵	مرد	دکتری	مهندسی برق	استاد	دانشگاه امام حسین (ع)
۶	۴۷	زن	دکتری	روانشناسی	دانشیار	دانشگاه شهید بهشتی
۷	۳۹	مرد	دکتری	علوم کامپیوتر	استادیار	دانشگاه علم و صنعت
۸	۵۲	زن	دکتری	جامعه‌شناسی	استاد	دانشگاه علامه طباطبائی
۹	۴۴	مرد	دکتری	مهندسی مکانیک	دانشیار	دانشگاه تهران
۱۰	۴۱	زن	دکتری	ادبیات فارسی	استادیار	دانشگاه علامه طباطبائی

جدول شماره ۲. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

یافته‌های پژوهش

هدف از انجام این پژوهش بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه‌ها از نظر استقلال علمی و مالی بود. در این راستا برای بررسی این رابطه با ده نفر از مسئولان دولتی مرتبط با آموزش عالی، اساتید، مدیران و دانشجویان دانشگاه‌ها به عنوان ذی‌نفعان اصلی مصاحبه به عمل آمد. مصاحبه‌ها با مدیران دانشگاه‌ها نشان داد که وابستگی مالی به دولت یکی از مهم‌ترین موانع استقلال دانشگاه‌ها است. بسیاری از مدیران بیان کردند که دولت‌ها از طریق کنترل بودجه، بر تصمیم‌گیری‌های دانشگاه‌ها تأثیر می‌گذارند. از نظر اساتید، استقلال علمی به طور مستقیم تحت تأثیر سیاست‌های دولتی است. برخی اساتید اشاره کردند که دولت‌ها با تعیین اولویت‌های پژوهشی خاص، آزادی آکادمیک را محدود می‌کنند. در زیر به یافته‌های حاصل از مصاحبه، کدگذاری آن‌ها و جداول حاصل از یافته‌های پژوهش ارائه شده است.

نمونه‌ای از مصاحبه‌ها و کدگذاری آن‌ها

در اینجا یک نمونه از نحوه ارائه مصاحبه‌ها و کدگذاری آن‌ها در قالب جدول آورده شده است. این جدول شامل بخش‌هایی مانند کدهای اولیه، کدهای محوری و تفسیر هر کد است.

جدول شماره ۳. نمونه‌ای از مصاحبه‌ها و کدگذاری آن‌ها

شماره مصاحبه	متن مصاحبه	کدهای اولیه	کدهای محوری	تفسیر کدها
۱	"بودجه دانشگاه ما کاملاً وابسته به دولت است و این باعث می‌شود نتوانیم برنامه‌های بلندمدت داشته باشیم."	وابستگی مالی به دولت	استقلال مالی	وابستگی مالی به دولت باعث کاهش استقلال مالی و برنامه‌ریزی بلندمدت می‌شود.
۲	"دولت در انتخاب برنامه‌های درسی ما دخالت می‌کند و این باعث محدودیت در ارائه دروس"	مداخله دولت در برنامه‌های درسی	استقلال علمی	مداخله دولت در برنامه‌های درسی باعث کاهش استقلال علمی می‌شود.

			جدید می شود".	
۳	"ما توانستیم با جذب دانشجویان بین‌المللی و ارائه خدمات مشاوره، درآمد مستقل ایجاد کنیم".	منابع درآمد مستقل	استقلال مالی	ایجاد منابع درآمد مستقل باعث افزایش استقلال مالی می شود.
۴	"دولت در تحقیقات ما در حوزه‌های حساس دخالت می کند و این باعث می شود نتوانیم آزادانه تحقیق کنیم".	مداخله دولت در تحقیقات	استقلال علمی	مداخله دولت در تحقیقات باعث کاهش استقلال علمی می شود.
۵	"ما در گزینش اساتید خود کاملاً مستقل هستیم و این باعث می شود کیفیت آموزشی بالاتری داشته باشیم"	استقلال در گزینش اساتید	استقلال علمی	استقلال در گزینش اساتید باعث افزایش کیفیت آموزشی می شود.
۶	"دولت از طریق پروژه‌های تحقیقاتی مشترک با ما همکاری می کند و این باعث تقویت تحقیقات می شود".	همکاری جویانه با دولت	رابطه دولت و دانشگاه	همکاری جویانه با دولت می تواند منجر به تقویت تحقیقات و استقلال شود.
۷	دولت قوانینی را تصویب کرده که باعث محدودیت در فعالیت‌های علمی ما شده است."	قوانین محدودکننده دولت	رابطه دولت و دانشگاه	قوانین محدودکننده دولت باعث کاهش استقلال علمی می شود.

۸	"ما توانسته ایم با ایجاد شرکت های دانش بنیان، درآمد مستقل ایجاد کنیم".	ایجاد شرکت های دانش بنیان	استقلال مالی	ایجاد شرکت های دانش بنیان باعث افزایش استقلال مالی می شود.
۹	"دولت در انتخاب رئیس دانشگاه دخالت می کند و این باعث می شود نتوانیم مستقل عمل کنیم".	مداخله دولت در انتخاب رئیس دانشگاه	استقلال علمی	مداخله دولت در انتخاب رئیس دانشگاه باعث کاهش استقلال علمی می شود.
۱۰	"ما با دولت در زمینه های مختلف تحقیقاتی همکاری می کنیم و این باعث تقویت رابطه ما شده است".	همکاری جویانه با دولت	رابطه دولت و دانشگاه	همکاری جویانه با دولت می تواند منجر به تقویت رابطه و استقلال شود.

کدهای اولیه: مفاهیم خردی هستند که مستقیماً از متن مصاحبه ها استخراج می شوند. این کدها نشان دهنده ایده های اصلی موجود در داده ها هستند. **کدهای محوری:** مفاهیم کلان تری هستند که از ترکیب کدهای اولیه ایجاد می شوند. این کدها نشان دهنده موضوعات گسترده تر در داده ها هستند. **تم های اصلی:** تم های نهایی هستند که از ترکیب کدهای محوری ایجاد می شوند و نشان دهنده مفاهیم کلی تر و اصلی ترین یافته های تحقیق هستند. زیرتم های اصلی و زیرتم های مرتبط با هر یک در قالب جدول زیر ارائه شده است. این جدول کمک می کند تا ساختار تم ها و زیرتم ها را به صورت واضح و سازمان یافته مشاهده شود.

جدول شماره ۵. تم های اصلی و زیرتم های استخراج شده از مصاحبه ها

تم اصلی	زیر تم ها	توضیح مختصر
وابستگی مالی	وابستگی به بودجه دولتی	دانشگاه هایی که بودجه بیشتری از دولت دریافت می کنند، استقلال مالی کمتری دارند
	محدودیت در	وابستگی مالی به دولت باعث می شود دانشگاه ها

برنامه‌ریزی بلندمدت	ن بتوانند برنامه‌های بلندمدت داشته باشند
مداخله در برنامه‌های درسی	دولت در انتخاب برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها دخالت می‌کند
مداخله در تحقیقات	دولت در تحقیقات دانشگاه‌ها، به ویژه در حوزه‌های حساس، دخالت می‌کند
مداخله در انتخاب روسای دانشگاه	دولت در انتخاب روسای دانشگاه‌ها دخالت می‌کند
جذب دانشجویان بین‌المللی	جذب دانشجویان بین‌المللی به عنوان یک منبع درآمد مستقل عمل می‌کند.
ارائه خدمات مشاوره	دانشگاه‌ها با ارائه خدمات مشاوره درآمد مستقل ایجاد می‌کنند.
ایجاد شرکت‌های دانش بنیان	ایجاد شرکت‌های دانش بنیان به عنوان یک منبع درآمد مستقل عمل می‌کند.
آزادی در انتخاب برنامه‌های درسی	دانشگاه‌هایی که آزادی بیشتری در طراحی برنامه‌های درسی دارند، استقلال علمی بیشتری دارند.
آزادی در گزینش اساتید	دانشگاه‌هایی که در گزینش اساتید آزادی عمل دارند، استقلال علمی بیشتری دارند.
آزادی در انجام تحقیقات	دانشگاه‌هایی که بدون مداخله دولت می‌توانند تحقیقات انجام دهند، استقلال علمی بیشتری دارند.
همکاری دولت و دانشگاه	پروژه‌های تحقیقاتی مشترک همکاری‌های تحقیقاتی بین دولت و دانشگاه‌ها می‌تواند به تقویت رابطه کمک کند.

قوانین حمایتی	قوانینی که از استقلال دانشگاه‌ها حمایت می‌کنند، رابطه مثبت بین دولت و دانشگاه‌ها را تقویت می‌کنند.
---------------	--

جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که تم‌های اصلی پژوهش شامل **وابستگی مالی، مداخله دولت، منابع درآمد مستقل، استقلال علمی و همکاری دولت و دانشگاه** هستند. هر یک از این تم‌ها دارای زیرتم‌هایی هستند که جزئیات بیشتری را درباره هر موضوع ارائه می‌دهند. برای مثال، زیرتم‌های مربوط به **مداخله دولت** نشان می‌دهند که دولت چگونه در برنامه‌های درسی، تحقیقات و انتخاب روسای دانشگاه‌ها دخالت می‌کند. از طرف دیگر، زیرتم‌های مربوط به **منابع درآمد مستقل** نشان می‌دهند که دانشگاه‌ها چگونه می‌توانند از طریق جذب دانشجویان بین‌المللی، ارائه خدمات مشاوره و ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان، درآمد مستقل ایجاد کنند.

تم‌های اصلی استخراج شده از مصاحبه‌ها نشان می‌دهند که **وابستگی مالی و مداخله دولت** دو عامل کلیدی هستند که به طور قابل توجهی بر استقلال دانشگاه‌ها تأثیر می‌گذارند. از یک سو، وابستگی مالی دانشگاه‌ها به بودجه‌های دولتی باعث کاهش توانایی آن‌ها در برنامه‌ریزی بلندمدت و تصمیم‌گیری مستقل می‌شود. از سوی دیگر، مداخله دولت در اموری مانند برنامه‌های درسی، تحقیقات، و حتی انتخاب روسای دانشگاه‌ها، استقلال علمی دانشگاه‌ها را محدود می‌کند. در مقابل، **منابع درآمد مستقل** (مانند جذب دانشجویان بین‌المللی، ارائه خدمات مشاوره، و ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان) به عنوان یک عامل تقویت‌کننده استقلال مالی دانشگاه‌ها شناسایی شده‌اند.

همچنین، **همکاری جویانه دولت و دانشگاه‌ها** در قالب پروژه‌های تحقیقاتی مشترک می‌تواند به تقویت رابطه بین این دو نهاد و افزایش استقلال دانشگاه‌ها کمک کند. در نهایت، **استقلال علمی** به عنوان یک تم اصلی دیگر مطرح می‌شود که تحت تأثیر عواملی مانند آزادی در گزینش اساتید و طراحی برنامه‌های درسی قرار دارد. دانشگاه‌هایی که در این زمینه‌ها آزادی عمل بیشتری دارند، از استقلال علمی بالاتری برخوردار هستند. این تم‌ها نشان می‌دهند که رابطه بین دولت و

دانشگاه‌ها می‌تواند هم به صورت کنترل‌گرانه و هم به صورت همکاری‌جویانه باشد، و هر یک از این رویکردها تأثیرات متفاوتی بر استقلال دانشگاه‌ها دارد.

جدول شماره ۶. مقایسه استقلال مالی و علمی دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی

شاخص	دانشگاه‌های دولتی	دانشگاه‌های غیردولتی
وابستگی به بودجه دولتی	بالا (بیشتر بودجه از دولت تأمین می‌شود)	کم تا متوسط (بیشتر بودجه از شهریه دانشجویان و منابع مستقل تأمین می‌شود)
منابع درآمد مستقل	کم (وابستگی زیاد به بودجه دولتی)	زیاد (شهریه دانشجویان، خدمات مشاوره، شرکت‌های دانش‌بنیان)
توانایی برنامه‌ریزی بلندمدت	محدود (به دلیل وابستگی به بودجه دولتی و تغییرات سیاستی)	بیشتر (به دلیل درآمدهای مستقل و ثبات مالی)
آزادی در طراحی برنامه‌های درسی	محدود (تحت تأثیر سیاست‌های دولتی)	بیشتر (آزادی عمل در طراحی برنامه‌های درسی)
آزادی در انتخاب موضوعات تحقیقاتی	محدود (به ویژه در حوزه‌های حساس سیاسی یا امنیتی)	بیشتر (آزادی عمل در انتخاب موضوعات تحقیقاتی)
آزادی در گزینش اساتید و مدیران	محدود (تحت تأثیر سیاست‌های دولتی و قوانین استخدامی)	بیشتر (آزادی عمل در گزینش اساتید و مدیران)

جدول فوق نشان می‌دهد که دانشگاه‌های دولتی به دلیل وابستگی زیاد به بودجه دولتی، استقلال مالی کمتری دارند و در برنامه‌ریزی بلندمدت با محدودیت مواجه هستند. همچنین، مداخله دولت در امور علمی و مدیریتی باعث کاهش استقلال علمی آن‌ها می‌شود. **دانشگاه‌های غیردولتی** به دلیل درآمدهای مستقل از شهریه دانشجویان و خدمات مشاوره، استقلال مالی بیشتری دارند و می‌توانند برنامه‌های بلندمدت خود را به طور مؤثرتری اجرا کنند. همچنین، آزادی عمل بیشتری در طراحی برنامه‌های درسی، انتخاب موضوعات تحقیقاتی و گزینش اساتید و مدیران دارند.

جدول شماره ۷. منابع درآمد مستقل دانشگاه‌ها و تأثیر آن بر استقلال مالی

نمونه‌ها	میزان تأثیر بر استقلال مالی (از ۱ تا ۵)	تعداد دانشگاه‌های استفاده‌کننده	منبع درآمد مستقل
دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه علامه طباطبائی	۴	۱۲	جذب دانشجویان بین‌المللی
دانشگاه امام حسین (ع)، دانشگاه مالک اشتر	۲	۸	انجام تحقیقات پروژه محور
دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی	۵	۵	ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان

این جدول نشان می‌دهد که ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان بیشترین تأثیر را بر افزایش استقلال مالی دانشگاه‌ها دارد، در حالی که انجام تحقیقات پروژه محور تأثیر کمتری دارد.

جدول شماره ۸: خلاصه مهم‌ترین یافته‌های پژوهش

موضوع	یافته‌های کلیدی	تعداد دانشگاه‌های تأثیرپذیر
استقلال مالی	وابستگی مالی به دولت باعث کاهش استقلال مالی می‌شود.	۱۵
استقلال علمی	مداخله دولت در برنامه‌های درسی و تحقیقات باعث کاهش استقلال علمی می‌شود.	۱۲
منابع درآمد مستقل	ایجاد منابع درآمد مستقل مانند شرکت‌های دانش‌بنیان باعث افزایش استقلال مالی می‌شود.	۵

۷	رابطه همکاری جویانه می تواند به تقویت استقلال کمک کند.	رابطه دولت و دانشگاه ها
---	--	-------------------------

این جدول به طور خلاصه مهم ترین یافته های پژوهش را ارائه می دهد و نشان می دهد که چه تعداد از دانشگاه ها تحت تأثیر هر یک از این یافته ها قرار گرفته اند.

نتیجه گیری و پیشنهادها

این پژوهش به بررسی رابطه بین دولت و دانشگاه ها از نظر استقلال علمی و مالی پرداخته است. یافته ها نشان می دهند که **وابستگی مالی** دانشگاه ها به دولت و **مداخله دولت** در امور علمی و مدیریتی، دو عامل کلیدی هستند که به طور قابل توجهی بر استقلال دانشگاه ها تأثیر منفی می گذارند. دانشگاه هایی که بودجه بیشتری از دولت دریافت می کنند، اغلب با محدودیت هایی در برنامه ریزی بلندمدت و تصمیم گیری مستقل مواجه هستند. همچنین، مداخله دولت در برنامه های درسی، تحقیقات و حتی انتخاب روسای دانشگاه ها، استقلال علمی دانشگاه ها را کاهش می دهد. از سوی دیگر، **منابع درآمد مستقل** (مانند جذب دانشجویان بین المللی، ارائه خدمات مشاوره و ایجاد شرکت های دانش بنیان) و **همکاری جویانه دولت و دانشگاه ها** در قالب پروژه های تحقیقاتی مشترک، می توانند به تقویت استقلال دانشگاه ها کمک کنند. دانشگاه هایی که از منابع درآمد مستقل برخوردار هستند، استقلال مالی بیشتری دارند و می توانند برنامه های بلندمدت خود را به طور مؤثرتری اجرا کنند. همچنین، رابطه همکاری جویانه بین دولت و دانشگاه ها می تواند به تقویت تحقیقات و بهبود کیفیت آموزش کمک کند. در نهایت، **استقلال علمی** دانشگاه ها تحت تأثیر عواملی مانند آزادی در انتخاب برنامه های درسی، گزینش اساتید و انجام تحقیقات قرار دارد. دانشگاه هایی که در این زمینه ها آزادی عمل بیشتری دارند، از استقلال علمی بالاتری برخوردار هستند و می توانند به عنوان مراکز پیشرو در تولید علم و فناوری عمل کنند.

پیشنهاد می شود برای **کاهش وابستگی مالی به دولت** دانشگاه ها به دنبال ایجاد منابع درآمد مستقل از طریق جذب دانشجویان بین المللی، ارائه خدمات مشاوره و ایجاد شرکت های دانش بنیان

باشند. همچنین دولت می تواند با ارائه مشوق های مالیاتی به شرکت هایی که با دانشگاه ها همکاری می کنند، به افزایش درآمدهای مستقل دانشگاه ها کمک کند.

برای **کاهش مداخله دولت در امور علمی** دولت باید از مداخله در برنامه های درسی، تحقیقات و انتخاب روسای دانشگاه ها خودداری کند تا استقلال علمی دانشگاه ها حفظ شود. همچنین قوانینی تصویب شود که از آزادی علمی دانشگاه ها حمایت کند و مداخله دولت در امور علمی را محدود نماید.

در رابطه با **تقویت رابطه همکاری جویانه بین دولت و دانشگاه ها** پیشنهاد می شود، دولت و دانشگاه ها از طریق پروژه های تحقیقاتی مشترک، رابطه همکاری جویانه ای ایجاد کنند که به نفع هر دو طرف باشد. همچنین شوراهای مشترک بین دولت و دانشگاه ها برای هماهنگی بهتر در سیاست های آموزشی و تحقیقاتی در این زمینه ایجاد کنند.

در خصوص **حمایت از استقلال علمی دانشگاه ها** پیشنهاد می شود که دانشگاه ها در انتخاب برنامه های درسی، گزینش اساتید و انجام تحقیقات آزادی عمل بیشتری داشته باشند. همچنین دولت می تواند در این زمینه با ارائه گرنت های تحقیقاتی بدون شرط، به تقویت استقلال علمی دانشگاه ها کمک کند.

این پژوهش نشان می دهد که استقلال علمی و مالی دانشگاه ها به شدت تحت تأثیر سیاست ها و اقدامات دولت است. برای تقویت این استقلال، کاهش وابستگی مالی به دولت، محدود کردن مداخله در امور علمی و مدیریتی، و ایجاد منابع درآمد مستقل ضروری است. همچنین، تقویت رابطه همکاری جویانه بین دولت و دانشگاه ها می تواند به بهبود کیفیت آموزش و پژوهش در دانشگاه ها کمک کند. با اجرای این پیشنهادات، می توان به ایجاد نظام آموزش عالی مستقل، پویا و کارآمد کمک کرد.

فهرست منابع

- Zarei, Mohammad, Rezaei, Ali, and Hosseini, Seyyed Mohammad. (1400). Examining the challenges of university independence in Iran. *Quarterly Journal of Higher Education Research and Planning*, 27(3), 1-22. [In Persian].
- Mohammadi, Ali, and Razavi, Seyyed Hassan. (2012). Obstacles to the Financial Independence of Public Universities in Iran. *Journal of University Management*, 12(4), 67-85. [In Persian].
- Fathabadi, Jalil, Karimi, Fatemeh, and Norouzi, Mohsen. (2012). Analysis of educational macro policies and their impact on university independence. *Quarterly Journal of Higher Education Studies*, 14(2), 45-60 [In Persian].
- Rüegg, W. (2004). A history of the university in Europe: Volume 3, universities in the nineteenth and early twentieth centuries. Cambridge University Press.
- Neave, G., & van Vught, F. A. (1991). *Prometheus bound: The changing relationship between government and higher education in Western Europe*. Pergamon Press.
- Estermann, T., Nokkala, T., & Steinel, M. (2021). University autonomy in Europe III: The scorecard 2021. European University Association.
- Bergan, S., Harkavy, I., & Puukka, J. (2020). *Higher education for democracy: The role of the university in civil society*. Council of Europe Publishing.
- Enders, J., & Boer, H. (2020). The university in the twenty-first century: National policy, global trends, and institutional responses. *Higher Education Policy*, 33(2), 123-145.
- Altbach, P. G., & de Wit, H. (2022). The challenge to higher education internationalization. *University World News*.
- Estermann, T., Nokkala, T., & Steinel, M. (2021). University autonomy in Europe III: The scorecard 2021. European University Association.
- Shin, J. C., & Teichler, U. (2020). *The future of the post-massified university at the crossroads*. Springer.
- Enders, J., de Boer, H., & Weyer, E. (2013). Regulatory autonomy and performance: The reform of higher education re-visited. *Higher Education*, 65(1), 5-23.
- Bergan, S., Harkavy, I., & Puukka, J. (2019). *Higher education for democracy: The role of the university in civil society*. Council of Europe Publishing.
- Altbach, P. G., & de Wit, H. (2018). The challenge to higher education internationalization. *University World News*.
- Marginson, S. (2016). The worldwide trend to high participation higher education: Dynamics of social stratification in inclusive systems. *Higher Education*, 72(4), 413-434

